

Munir Mujić, *Rječnik klasičnih arapskih termina: gramatika, književnost, stilistika, metrika: arapsko-bosanski*, Sarajevo: Centar za napredne studije, 2019. Str. 198, ISBN 978-9926-471-17-0.

Rječnik klasičnih arapskih termina: gramatika, književnost, stilistika, metrika: arapsko-bosanski djelo je prof. dr. Munira Mujića, objavljeno u izdanju Centra za napredne studije 2019. godine. Recenzenti su akademik prof. dr. Esad Duraković i prof. dr. Amra Mulović. Rađen je dvostubačno, na arapskom i bosanskom jeziku.

Rječnik sadrži predgovor, uvod, popis literature i glavni dio. Autor se u predgovoru osvrće na evoluciju i historijski razvoj disciplina spomenutih u naslovu djela i njihove terminologije, na probleme u vezi s prenošenjem tih termina u druge jezike, raniji doprinos autora u Bosni i Hercegovini i susjednim zemljama u ovim granama filologije te metodologiju korištenu pri izradi rječnika. U uvodu pojašnjava koncept i namjenu rječnika, njegov sadržaj i daje praktična uputstva vezana za organizaciju i korištenje ovoga djela. U glavnom dijelu navedeni su prijevodni ekvivalenti ili opisi za skoro tri hiljade klasičnih termina iz četiriju oblasti. Glavni dio koncipiran je tako da se svaka leksička jedinica, poredana po alfabetskom redu shodno svom morfološkom korijenu, sastoji od tri dijela: arapskog termina, oznake oblasti kojoj termin pripada i bosanskog termina, s tim da se jedan termin može odnositi na više oblasti, koje su u tom slučaju označene brojevima. Svaki dio naveden je različitim stilom. Kada je riječ o bosanskim terminima, autor navodi prijevodni ekvivalent na bosanskom jeziku (ili više njih, vodeći računa o prioritarnosti pri redosljedju) ili opisni termin uz maksimalnu ekonomičnost, a ponekad dodaje i pojašnjenje u vidu konkretne upotrebe u klasičnom jeziku ili reference na klasični tekst.

Rječnik je prevenstveno namijenjen onima koji se bave proučavanjem različitih oblasti klasične arapske filologije: morfologije, sintakse, stilistike, retorike, književnosti, književne kritike, metrike i nauke o rimi te drugih vrsta klasičnih arapskih tekstova iz različitih oblasti. U tom smislu mogao bi biti koristan i istraživačima u oblasti stilistike Kur'ana i drugih islamskih disciplina, jer je njihovo izučavanje povezano s arapskom gramatikom i književnošću, te onima koji se

bave pisanom baštinom Bošnjaka na arapskom, ali i perzijskom jeziku, s obzirom na to da perzijski preuzima dobar dio arapske terminologije u svim granama filologije. Knjiga ne sadrži termine koji su nastali u moderno doba pod utjecajem zapadne lingvističke, književne ili književnokritičke tradicije. Naravno, takvu terminologiju bilo bi nemjerljivo lakše prevoditi, ukoliko za tim uopće postoji potreba, jer su ti utjecaji u najvećoj mjeri došli kroz indoevropske jezike, te su kod nas takvi termini uglavnom već prevedeni.

Termini obuhvaćeni rječnikom nastaju u periodu od ranog VIII stoljeća i oblikuju se sve do modernog doba. No, i nakon susreta sa zapadnom gramatičkom, književnom i stilističkom tradicijom, oni ostaju dominantni. To ukazuje da je posrijedi rječnik koji će biti od koristi i prilikom gramatičke ili stilističke analize modernog, a ne samo klasičnog teksta.

Dakle, Mujić se fokusira na “autohtone arapske izraze”, tj. na terminologiju koja je najvećim dijelom nastala u klasičnom periodu i eventualno bila obogaćivana u postklasičnom. Ta orijentiranost rječnika na klasični period zapravo je jedna od glavnih njegovih tipoloških odrednica, budući da je riječ o jedinstvenom slučaju u novijoj bosanskoj, a koliko nam je poznato, i balkanskoj arabistici, u kojoj dominiraju opći rječnici, bez tematskog ili vremenskog određenja.

Druga važna odrednica bila bi njegova koncentrisanost na četiri filološke discipline, čije termine tretira preciznije i sistematičnije u odnosu na opće rječnike. U tom smislu posebno nam se značajnim čini njegov doprinos u oblasti metrike, budući da su raniji autori u svojim radovima, u manjoj ili većoj mjeri, nudili određena prevodilačka rješenja za terminologiju u preostalim navedenim disciplinama, uključujući i samog Mujića (Munir Mujić, *Tropi i figure u arapskoj stilistici*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXXVII, 2011). Iako je i u ovom rječniku metrika najmanje zastupljena, što je proporcionalno njenom obimu i razgranatosti u odnosu na preostale tri discipline, Mujić navodi nazive svih metrova i stopa u klasičnoj arapskoj književnosti, njihove vrste, različite vrste rimovanih završetaka i promjena u metru, a ponekad nudi i praktična pojašnjenja. To smatramo prvim sistematičnim naporom te vrste u bosanskohercegovačkoj arabistici kada je metrika u pitanju.

Najveći broj izraza odnosi se na gramatiku, što je također srazmjerno obimu te nauke. Pod tom oznakom nalaze se termini vezani za njene glavne discipline, morfologiju i sintaksu, ali i, u nešto manjoj mjeri, fonetiku. Manje poznati izrazi i ovog su puta često popraćeni praktičnim pojašnjenjima i primjerima upotrebe u klasičnom jeziku.

Rječnik nudi prijevodne ekvivalente koji su se ustalili u literaturi na bosanskom jeziku, ali i uvodi nova rješenja u slučaju potrebe. Autor navodi da je prilikom izrade rječnika konsultirao enciklopedije, arapske i engleske rječnike

termina iz spomenutih oblasti te ranije naučne i stručne tekstove. Odvažnost njegovog poduhvata ogleda se u hvatanju u koštac sa značajnim brojem arapskih termina koji ranije nisu bili prevedeni na naš ili druge evropske jezike i koji su u tim jezicima uglavnom navođeni u transkripciji. Autor ih sam prevodi ili barem opisuje nakon konsultiranja klasične arapske literature.

Značajno je što se u popisu literature nalazi znatan broj novijih radova bosanskih arabista koji su se bavili spomenutim oblastima. U popisu je naveden i niz stručnih arapsko-arapskih rječnika, enciklopedijskih i djela iz oblasti arapske književnosti, književne kritike, stilistike, metrike i gramatike, koja bi mogla biti od koristi istraživačima koji budu željeli dalje produbiti svoja znanja iz tih oblasti.

Razlika u odnosu na opće rječnike jeste i kvantitativna i kvalitativna. Naime, Mujić je uvrstio brojne stručne termine iz oblasti filologije koje nije moguće naći ni u tako opsežnom i kvalitetnom rječniku kakav je Muftićev ili za koje pak nisu navedena njihova specifična značenja u četirima disciplinama (Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, Sarajevo: El-Kalem, 1997). S druge strane, Mujić se koncentriše samo na njihova značenja u spomenutim oblastima, dok ih opći rječnici često nude tek kao jednu od opcija prijevodnog ekvivalenta ili pojašnjenja, ali vrlo rijetko kao prvotnu. U tom smislu, istraživač koji se bude koristio Mujićevim rječnikom štedi vrijeme i dobija konkretnije i preciznije rješenje.

Do sada su se istraživači pri izradi radova koristili općim rječnicima, prijevodnim rješenjima ranijih autora ili su pak sami nudili svoja rješenja za one izraze oko kojih u bosanskom i srodnim jezicima ne postoji usaglašenost, što je u izvjesnoj mjeri uzrokovalo terminološku zbrku na bosanskom jeziku. Može se očekivati da će ovo Mujićevo djelo, u tom smislu, postati referentna tačka na našim prostorima i pomoći u standardizaciji prijevoda arapskih termina iz ovih oblasti.

Rječnik je prvi tom šireg projekta pod nazivom "Rječnik klasičnih arapskih termina", koji će obuhvatiti različite arapske i islamske discipline. Nadamo se da će i preostali tomovi kvalitetom pratiti prvi, ali i podstaći izradu sličnih stručnih rječnika drugih orijentalnih jezika.

Sinanudin Tatarević